

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. V.

1 · 9 · 2 · 6

ŠT. 6.

VSEBINA 6. ŠTEVILKE Z DNE 1. JUNIJA 1926.

Članki in razprave:

M. K.: K angleški premogovni krizi	str. 121
Splošni socialni problemi in proletarski socializem. (Konec prihodnjč.)	„ 127
Dr. Basaj I.: Problem slovenskega združništva in njegove naloge v bodočnosti. (Konec.)	„ 130
Erjavec Fr.: Pregled zgodovine socialističnega gibanja med Slovenci. (Dalje prihodnjč.)	„ 135

Pregled:

Politični pregled:

Zunanje-politični dogodki. (Fr. S.)	„ 138
Notranje-politični dogodki. (Fr. S.)	„ 139
Občinski izbori u Dalmaciji. (B. D.)	„ 139
Schriften zur deutschen Politik. (E.)	„ 140
Literatura	„ 140

Kulturni pregled:

Mladina. (E.)	„ 140
Literatura	„ 141

Socialni pregled:

Ob »Socialnem katekizmu«. (Konec. — A. Ušeničnik.)	„ 141
Revije	„ 143
Literatura	„ 143

Gospodarski pregled:

Novi zakon o neposrednih davkih. (D. P.)	„ 144
Hranilne vloge v Sloveniji. (D. P.)	„ 144
Literatura. (P.)	„ 144

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Poljanska cesta štév. 18) je pošiljati tudi rokopise. — Upravništvo je v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportажni oddelek, Poljanski nasip 2. — Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, Via Carducci 2. Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. — Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čeč.

M. K.

K angleški premogovni krizi.

Angleška premogovna industrija.

Anglija se mora zahvaliti za svoje svetovno gospodstvo premogu. Že v 14. stoletju poročajo o ladji, ki je tovorila žito iz Francije v Newcastle, nazaj grede pa premog, pa se je morala ustaviti, ker je med tem izbruhnila vojna med Francijo in Anglijo. V angleških premogovnih ozemljih so tekle prve železnice na svetu, tam premog ni bil samo kurivo, ampak važen prometni činitelj in izmenjalno sredstvo. Najsi so tudi v drugih državah odkrivali nova ležišča črnega zlata, vendar je Anglež obvladal produkcijo in trgovino. Angleški premog je bil predvsem lahkodosegljiv. Zato je Anglež porabil veliko manj sile, da je spravil svoj premog na solnce kot pa n. pr. Nemec. Druga odločilna okoliščina je bila ta, da je premog ležal v istem ozemlju kot železna ruda. Da celo v istem revirju so n. pr. v »črni deželi«, v grofiji Staffordshire kopali železo in premog.

Tretji činitelj, ki je napravil angleški premog nekonkurenčen, je bližina njegovih ležišč do morja. Saj je pred vojno celo Berlin dobavljal tretjino premoga iz Anglije, ker je bil prevoz po vodi cenejši kot za zgornješlezjski ali rurski premog, ki je moral napraviti krajšo pa dražjo pot po železnici. Angleški premog ni bil samo cenen, bil je tudi najboljši. Ne le angleška, tudi nemška vojna mornarica je n. pr. dobavljala tako zvani brezdimni premog iz južnega Walesa, ki je bil najboljši na svetu. Angleški koks, najvažnejši produkt za taljenje železa, ni imel konkurence. Vso silo napredka, ki ga je angleška industrija zmožla vsled obilice lastnega dobrega premoga si ne moremo predstavljati, če vemo, da je l. 1860. 100 milijonov ton pridelanega premoga opravljalo delo 80 milijonov konj in 400 milijonov mož, torej 20 kratno število tedanjega angleškega prebivalstva.

Angleški premog je imel oddajna tržišča po vsem svetu. Tretjino izvoza je imela Anglija v obrežne dežele Severnega in Vzhodnega morja, skoraj polovico pa v srednjo Evropo. Leta 1850. je znašal izvoz 3,212.000 ton, leta 1913. pa 73,400.000 ton. Znano je samozavestno mnenje angleške parlamentarne komisije, ki je v svojih poročilih rada povdarjala, da je ves svet odvisen od angleškega premoga. Mimogrede se lahko tudi spomnimo, da je Anglija to svojo moč tudi prav brezobzirno izrabljala za politične pritiske.

Ob vstopu v to stoletje so odprli v raznih državah nova skladišča premoga, ki je začel izpodrivati angleškega. Francija je skoro vso svojo

potrebo premoga krila v Angliji. Pa vendar objavlja zadnja leta pred vojno Comité des Forges de France, da je nemški delež na uvozu premoga v Francijo od leta do leta večji, angleški pa je stalno na enaki višini. V času, ko se je nemški izvoz premoga pošestoril, se je angleški izvoz samo podvojil. Premog iz Porurja je vztrajno izpodkopaval angleški trg v Belgiji, Nizozemski in Franciji. V Atlantskem oceanu je Anglija izgubila v zadnjih decenijah dve tretjini svojega izvoza v dobro Severoameriškim združenim državam. Angležem so ostale le še zapadna obala Afrike in zapadno ter vzhodno obrežje Južne Amerike. Toda v Indijskem in Tihem oceanu je angleška premogovna industrija skoro doigrala. Tu že nastopa konkurenca Indije, Japonske in Avstralije.

Vojna je zadala angleškemu izvozu premoga smrtni udarec. Ta izguba je hujša kot vsi angleški vojni dolgovi. Vsled zmanjšane izvoza je tretjina rudnikov pasivnih in tako zaostalih, da jih je treba zapreti, druga tretjina komaj životari, pa je ozdravljiva in le ena tretjina je zmožna donošati dobiček in vzdržati tujo konkurenco.

Po vojni je hitro naraščal izvoz v sosedne države: v Francijo, ker so bili njeni rudniki razdrti in porušeni, v Nemčijo, ki je trpela vsled večnih stavk, notranjih nemirov in zasedbe Porurja ter v Belgijo. Padal pa je izvoz preko morja in v oddaljene trge. Ko se je Nemčija uredila in Francija obnovila svoje rudarstvo, je Anglija začela čutiti, da je bila tudi ona odvisna od vsega sveta. Država, ki je popolnoma zanemarila kmetijstvo, izropala zaklade železa, ki ga mora sedaj uvažati in zaposlila polovico svojega prebivalstva v premogovni industriji in trgovini, je začutila sekiro na življenjski niti, ko so leto za letom usihali njeni premogovni trgi. Da železo! To je drugi steber angleškega blagostanja. Pa je hudo nagnit. Leta 1885. je še stala angleška produkcija železa na prvem mestu vseh držav, leta 1905. pa jo je Nemčija že za cel milijon ton prekosila. Na železu in premogu je zgrajena angleška gospodarska moč in ta dva stebra se podirata. Tega se zavedajo angleška vlada, angleški kapitalist in angleški delavec. Zato ti strašni boji in iskanja za načinom rešitve, ki zahteva žrtev, težkih in velikih. Kdo naj žrtvuje?

»Coal Report«.

Eno leto so se pogajali delavci in podjetniki, preden je nastopilo najhujše. Delavstvo je zgodaj videlo vzrok propadanja gospodarstva v desorganizaciji produkcije in trgovine. Opozarjalo je na Nemčijo, ki je po vojni z železno roko posegla po centralizaciji vsega svojega premogarstva in s tako zvanim vertikalnim sistemom zvezala vse važnejše industrijske panoge s svojimi premogovniki. Angleška delavska stranka je zahtevala podržavljenje premogovnikov. Po njenem prepričanju bi le država zmogla žrtve, ki so potrebne za prehod od roparskega izrabljanja rudnikov k sistematični produkciji in le državna vlada z zbornico bi mogla ukloniti tisoče izkoriščevalcev rentnikov in prekupcev, ki žive

na račun in škodo premogarstva. Podjetniki o teh »revolucionarnih« načrtih seveda niso hoteli ničesar slišati. V konservativnem kabinetu so imeli zaslombo in tako se je lansko jesen položaj skrajno zaostрил. Tik pred izbruhom stavke je posegel vmes Baldwin in z izredno državno podporo dosegel premirje. Delodajalci so garantirali delavstvu dotodanje prejemke, dokler bo vlada plačevala pasivnim rudnikom državno podporo v višini izgube, ki jo imajo podjetniki vsled neznižanih delavskih mezd. Ta odgovor je veljal do 1. maja t. l.

Tako drago kupljeno premirje — vlada je plačala na naslov te državne podpore 25 milijonov funtov šterlingov — naj bi služilo kot izhod iz krize. Vlada je imenovala v avgustu 1925 posebno komisijo, da preštudira vso angleško premogovno industrijo in stavi predloge za njeno rešitev. Komisija je letos 12. marca predložila svoje 227 strani obsega-joče poročilo, ki nosi podpis njenega načelnika Sira Herberta Samuela, bivšega guvernerja v Palestini. Ostanimo pri poročilu. Komisija ugotavlja, da je produkcija premoga padla (l. 1920. 230.000.000 ton). Število delavstva se je nasprotno zvišalo za 10%. Izvoz je padel za 22%. Zaloge premoga zadostujejo še za 600 let, če se izkoriščanje nadaljuje v sedanjem obsegu. Velika Britanija ima okroglo 1400 pre-mogovnih podjetij, ki imajo 2560 rudnikov. Mnogo jih je, ki imajo le po eno in prav malo takih, ki bi imela nad 10 jam. V nekaterih premogovnikih dela po 50 delavcev, drugod nad 10.000. Nekatera podjetja producirajo tono premoga z 12 šilingi stroškov, druga potrošijo 30 šilingov za tono. Komisija ugotavlja, da je glavni notranji vzrok pre-mogovne krize njena gospodarska desorganizacija. Delavci so isto trdili že leta poprej in zahtevali podržavljenje. Komisija, ki jo je postavila konservativna vlada, si zadnje besede ne upa izreči, pač pa predlaga reforme, ki merijo k istemu cilju. Poročilo pravi: 1. Država naj pre-vzame v svojo last vso rudo, kar je je v zemlji. V Angliji je namreč lastnik zemljišča tudi lastnik vse zemeljske vsebine. Premogovna podjetja morajo lastnikom površja plačevati posebno pristojbino »royalty«, ki znaša povprečno pol šilinga od tone izkopanega premoga. Samo po vojni so ti lastniki prejeli iz tega naslova 6,250.000 funtov šterlingov. Ta ogromni davek pade seveda na rame delavcev in konsumentov. Država naj napravi temu konec s posebnim zakonom, ki bi proglasil vso rudo za državno last, lastnikom pa naj bi se izplačala odškodnina. 2. Komisija predlaga združenje premogovnih podjetij. Združevanje naj se izvrši stop-njema, če drugače ne gre, pod pritiskom oblasti, ki bi ta pritisk lahko izvajala, ker bi bila lastnica podzemlja. 3. Komisija priporoča naj se premogovna industrija tesno združi z drugimi industrijskimi panogami, zlasti elektriko. V ta namen naj se ustanovi odbor, v katerem bi bila zastopana državna oblast, delavci in podjetniki. Ustanove naj se državni laboratoriji, ki naj poiščejo nove boljše produkcijske metode, da se ne bo 2 milijona ton letno premoga skadilo v zrak, kakor se to dogaja pri sedanjem produkcijskem načinu. 5. Prekupci podraže angleški premog

za 100 odstotkov. Da se leti izločijo, priporoča komisija prodajne zadruge za cele distrikte; občinam priporoča komisija naj prevzamejo prodajo premoga v svoj delokrog. 6. Komisija je mnenja, da se delovni čas načelno ne sme povečati, le dokler ni premagana najhujša kriza, naj bi delavci delali eno uro več na dan za isto plačo kot redne delovne ure. 7. Znižajo naj se delavske mezde. 8. V vsakem rudniku naj se osnuje delavski svet, ki bo kontroliral produkcijo in stroške. Delavstvo naj bo pri podjetjih soudeleženo na dobičku in izgubi.

Poročilo »Coal Report«, kakor se uradno naziva, se pozna, da hoče dati najširšo podlago za razpravo, obenem pa rigorozno pokazati, da pri tej krizi ni mogoče nadaljevati s kakim šušmarstvom, ker igra Anglija za svojo bodočnost. Odločno voljo je pokazal tudi Baldwinov kabinet, ki je takoj celo poročilo v celoti odobril, pod pogojem, da ga sprejmejo tudi podjetniki in delavci. Vlada je obljubila, da bo izvedla v tem slučaju vse reforme, ki jih poročilo predlaga in priporoča. 24. marca je ministrski predsednik poklical k sebi Herberta Smitha, predsednika premogovne strokovne zveze in Evana Williamsa, načelnika zveze premodovnih podjetij. Vlada je že dala posebej natisniti vse reformne predloge, ki bi jih glasom poročila morala izvesti, in je zaprosila delavce in industrijce, naj stopijo v dogovore.

Pogajanja.

Razgovori so se vlekli kakor križev pot ves mesec in so se končno razbili na trdovratnosti in zahrbtnosti podjetnikov. 1. aprila so industrijci po skupni seji zastopnikov izjavili, da stavijo sledeče pogoje za sodelovanje pri sanaciji: 1. Razširjenje delovnega časa za eno dnevno uro. 2. Odpraviti se mora dosedanja minimalna mezda za vso deželjo. V bodoče naj se določajo mezde za vsak revir posebej po njegovi rentabilnosti. 3. Podjetniki nasprotujejo državnim sindikatom in prisilnemu združevanju malih podjetij, pripravljeni pa so, da sami izvedejo primerne fuzije. Nadalje so podjetniki objavili, da s 1. majem stopi v veljavo njihov sklep o znižanju plač in izprtju delavstva, ki na znižanje ne bi pristalo. 8. aprila sta zborovala izvršilna odbora rudarske zveze in industrijskega odseka strokovnega kongresa, ki sta predloge podjetnikov odklonila ter zlasti poudarila, da o povečanju delovnega časa, znižanju ter ureditvi plač po posameznih podjetjih ne more biti govora. Delavci so naglasili, da zahtevajo enotno ureditev plač za vso deželjo in bodo to načelo branili do skrajnosti.

22. aprila so podjetniki predložili delavstvu načrt o znižanju mezd, ki je znašalo največ 25% in drugi načrt mezd, če delavci pristanejo na enourno podaljšanje dnevnega dela. Baldwin je oba načrta grajal in preprečil, da nista bila stavljeni kot ultimatum. Delavci so izjavili, da je o samem znižanju plač pač mogoče govoriti, toda od enotnosti te pogodbe za vso deželjo ne morejo odstopiti. Predlagali so, da naj veljajo za vse rudnike kot temeljne plače one iz leta 1914., ki so itak bile določene

po podjetjih, razen tega pa naj se določi splošna, za vse premogarje enaka doklada. Podjetniki so predlog odbili in izjavili, da bodo zadnjega aprila pač razglasili plače, ki bodo veljale po prvem maju. Kdor bo hotel delati za tiste plače, bo delal, kdor ne, pa pač ne bo. Par podatkov o teh plačah. V škotskih revirjih bi se znižale od 10·3 na 8·23 šilingov, v Durham od 10 na 7·25, v južnem Walesu od 10·75 na 7·9, v srednji Angliji od 10·8 na 9·8, pri nekaterih specialnih oddelkih pa celo od 16 na 10 šilingov.

Zadnje dni aprila je ostal položaj do preloma neizpremenjen. Šele 30. aprila ob 1. uri popoldne, potem, ko že zadnja partija 40.000 premogarjev ni več mogla na delo pod starimi pogoji, so podjetniki predložili načrt, ki poleg njihovih starih zahtev glede plače in delovnega časa vsebuje tudi pristanek na nekatere reorganizacijske predloge. Industriji so svoj načrt predložili naravnost vodstvu rudarjev, mesto da bi ga izročili potom Baldwina. S tem so onemogočili, da bi vlada posredovala za omiljenje formulacije in skušala še v zadnjem trenutku preprečiti izprtje oziroma premogarsko stavko. Delavci so zadnje dni že popustili v vprašanju 8urnega delavnika in tudi v vprašanju znižanja plač. Hoteli so imeti le garancije, da se bodo vse te žrtve zahtevale od njih samo za dogleden čas, dokler ne bo izvršena najnujnejša reorganizacija te industrije. Toda vsi predlogi in poizkusi so bili zastonj. 24. ura se je bližala in 2 milijona premogarjev je bilo izprtih, oziroma so stopili v stavko, ker niso hoteli na delo pod pogoji, ki so jih narekovali podjetniki.

Splošna stavka.

Dne prvega maja je padla odločitev, ki nima še primere v zgodovini. Vrhovni svet delavskih zvez je odgovoril na izprtje premogarjev s splošno prijateljsko stavko vsega delavstva. Stavka je bila napovedana za 4. maja. Za ta predlog so glasovali pooblaščenca 3,653.000 članov, proti samo 46.000. Vseh 200 angleških strokovnih zvez se je združilo in postavilo enotno stavkovno vodstvo.

Kljub prizadevanju Baldwina, Macdonalda, Hendersona in Thomasa je splošna stavka res izbruhnila, čeprav je ravno zadnje ure kazalo, da je ne bo. Baldwin se je v zadnjem hipu uklonil reakcionarnim zahtevam svojega kabineta, ki je smatral čas za primeren, da udari in razbije delavsko strokovno organizacijo. Vlada je pod smešnimi pretvezami prekinila pogajanja in se skrila pred zastopstvom delavstva, ki je hotelo še razpravljati. Da je dobila utemeljitev za uraden nastop proti delavstvu, je vlada proglasila splošno stavko za protiustavno in izjavila, da bo nadaljevala pogajanja šele potem, ko bo delavski vrhovni svet brezpogojno preklical splošno stavko. 4. maja zjutraj so stopili v stavko železničarji in mornarji, tipografi, metalurški delavci in vsi rudarji. Ostalih kategorij delavstva vodstvo ni pozvalo k stavki, ker si jih je hotelo zadržati za rezervo kot drugo bojno črto, ki bo nastopila le, če

bo skrajna sila. Zastavkalo je približno 5 milijonov ljudi. Od Stovnovaya do Doverja se ni premaknil noben vlak več, Anglija je bila odrezana od celine, London je bil brez časopisov in brez prometnih sredstev. Najmogočnejša 300 letna delavska strokovna organizacija, ki ima združene razen poljedelskih delavcev prav vse panoge, se je pomerila z najmočnejšim kapitalom sveta.

Vlada je nastopila z izjemnimi odredbami. Londonske parke je čez noč izpremenila v razdeljevalnice moke in mleka, vpoklicala prostovoljce v policijsko službo in v službo pri prometnih obratih. Po deželi je odprla kar celo vrsto poslovalnic za rekrutacijo prostovoljcev. Sem in tja je za manifestacijo spustila kak vlak, ki seveda niti za osebni niti za tovorni promet ni prišel v poštev. Za cestni promet v Londonu je angažirala 4000 šoferjev in avtomobilov ter končno koncentrirala v Londonu in v industrijskih centrih vojaško silo, da nastopi v slučaju nemirov.

Delavstvo je dostojanstveno, mirno in trezno vodilo borbo kot zmore le Anglež. Pospravilo in konserviralo je stroje, da bi se ne delala nepotrebna škoda, razpostavilo strokovne straže in samo v najlepšem soglasju s policijo skrbelo za red in mir. Delavska fronta je ostala trdna, dasi mnoge strokovne organizacije niso izplačevale nobenih stavkovnih podpor in so se delavci morali vzdržati sami. Angleško delavstvo ni pokazalo samo svoje dotlej nepoznane moči, ampak tudi občudovanja vredno doraslost najtežjim preizkušnjam.

Stavkujoče so v inozemstvu podprle rudarska, amsterdamska in moskovska internacionala. Boljševiško denarno podporo 2 milijona rubljev je vrhovni svet hvaležno odklonil. Prometno delavstvo vseh držav, ki pridejo v poštev, je preprečilo dovoz živil in premoža na Angleško. Pojavljali so se že glasovi o prijateljski stavki na kontinentu.

Med stavko so bile najrazličnejše sile na delu za mir. Delavstvo je v vsakodnevnikih objavah izjavljalo svojo pripravljenost za pogajanja in le vladina izjava, da mora vrhovni svet predvsem preklicati splošno stavko, je ovirala, da niso bojujoči že prve dni sedli k zeleni mizi.

12. maja je pa kakor strela z jasnega počila vest, da je vrhovni svet preklical splošno stavko. V času, ko to pišemo, še ni jasno, kakšni so bili motivi za ta korak.

Stavka rudarjev traja dalje.

Splošni socialni problem in proletarski socializem.

V »Hochlandu« št. 5 in 6 tekočega leta je Goetz Brief napisal dobro izčrpen članek, ki v prvem odstavku obravnava socialni problem na splošno, v drugem se pa bavi specialno s tako zvanim »proletarskim socializmom« in polemizira s Sombartom in njegovim delom »Proletarski socializem«. Glavne misli te lepe razprave so naslednje:

Moč organiziranega proletarijata, ki je bil v preteklih desetletjih državni oblasti, privatnim podjetnikom in meščanstvu samo objekt zatiranja, se je tekom zadnjih let silno dvignila in zrastle kapitalistični družbi čez glavo. Celokupna družba živi še danes po meščansko-kapitalističnih osnovah in etosu. Merilo takemu etosu je gola vrednost, kupčija, volja mu je usmerjena za pridobivanjem, udejstvovanjem in posedanjem. Temu se da prikrojiti vse življenje. Po zgodovinski poti si je kapitalizem osvojil zemljo, njene produkte, vrednost človeka in njegovega dela. Doba absolutizma je bila čas porajajoče se moderne države. Stara fevdalna država je bila polagoma strta, na njeno mesto je stopila moderna državna forma, sloneča na centralizmu in plačanem uradništvu. Vpeljala je denarno gospodarstvo in si želela kar največ denarja v deželo. Novoodkrite kolonije, vojaška moč, trgovske pogodbe, stroge carine na zunaj in znotraj, import in eksport produktov, vzpodbuda podjetnikov, vse to je bilo delo državnih organov. Individualna moč posameznikov je bila žrtvovana absolutni moči vladarja. Gospodarska politika absolutizma pomeni velik korak h kapitalizmu. Najprej mu je podlegel kolonijalni človek, takoj za njim pa domačin. Stare forme, privilegiji, cehi izginjajo in napravljajo pot privatnim podjetnikom. Aristokracija in prviligirani stanovi vstopajo med meščanske kapitaliste. Bogastvo, sloneče na moči, se je zamenjalo z močjo, slonečo na bogastvu (Sombart). Končno se je bogastvo jelo obračati proti absolutistični državi, ker ga je ta samo ovirala v pridobivanju. Strte so bile tudi stare družabne oblike, vse je drvelo v stan bogatega meščanstva, ki si je razen denarja znalo pridobiti še politično in gospodarsko moč ter socialno veljavo. Biti bogat ali postati bogat pa samo na sebi ni za človeka nikaka moralna kvalifikacija. Le v kolikor postavi svoje premoženje v službo celote, more upati na zgradbo trajnejšega socialnega reda. Meščanski kapitalizem pa je v pridobivanju odločno individualističen, skrbi le za lastni »jaz«, za drugo se ne briga. Dasi je strl mnogo ovir, ki sta mu jih stavila država in cerkev, odstranil institucije delavcev in podjetnikov, otvoril kampanjo proti staremu pravu in etosu, mu je manjkalo vseeno notranjega učvrščenja, moralne vrednosti in priznanja. Ker vzbuja še nasprotja med posameznimi stanovi, ni nikdar mogel postati splošen družabni princip.

Proletarijat: Starejša literatura je štela sem vse »nižje« ljudstvo: revne ljudi, nestalne eksistence, doslužene vojake, tatove in vlačuge, delavce, ki žive enodnevisko življenje, torej vse od poštenih siromakov do

zločincev, ki nimajo razen uboštva prav nič skupnega. V prejšnjih stoletjih se delo ni smatralo za »brezplodno«, delavec je bil pritegnjen v gospodarjevo varstvo in njegovo rodbinsko življenje. Odkar pa je ročno delo prešlo v tovarne, so se razmere spremenile; mojster in pomočnik sta se oba znašla skupaj pri stroju. Podjetnik rabi delovnih moči, če obrat ne nese dovolj, ga opusti in odpusti delavstvo. Ker povpraševanja po delu presegajo ponudbe, si izbere vedno najbolj kvalificirane moči; odtod vpliv na mezde, pritisk na delavstvo in preganjanja. Podjetniki niso sprejeli napram delavstvu nikakih obveznosti, plača je ostala izključno mezda, delavnica bojišče za delo. Delavec, ki povpraša za delom, zmanjšuje njegovo vrednost in odjeda zaslužek tovarišem. Tovarne so pritegnile mase delavstva in ustvarile s tem centralizacijo prostora in dela, življenja in stanovanja. Razvile so tip industrijskega mesta, ki izkazuje njemu lastne posebnosti: puščobo, stisnjenost, nesnago. Proletarizirale so vedno nove mase delavskih množic. Sem se je priril tudi »pocestni proletarijat«, kateremu je bilo s stalno plačo vsaj kolikortoliko zasigurano življenje.

Težave proletarskega življenja: Proletarijat pogrēša v prvi vrsti sigurnost dela in življenja. Nobeno delavsko mesto ni tako stalno, da ga delavec ne bi mogel naenkrat izgubiti. Denarna plača v obliki tedenske ali dnevne mezde mu onemogoča kakršnokoli potratnost, posebno poročenim in s številnimi družinami. Mezda je natančno določena po izdatkih delavca — prav dobrega gospodarja; če pa ima v hiši le nekoliko slabšo gospodinjo, pa se takoj čuti primanjkljaj in nastane kriza. Ta negotovost vpliva kvarno na delavčevo dušo, posebno še na proletarsko mladino. Postane mračnjaška, izgublja smisel za duhovno in moralno življenje, se vdaja ideji nasilstva. Prisiljeno in pod prevelikim nadzorstvom stoječe delo naravnost ubija delavca. Povsod vlada disciplina, strog sistem, kar povzroča nesoglasje, nesporazumevanja, nevoljo, vzbuja se čut prikrajšanja, nemoči in ozko začrtanih meja. Če pristopi k temu še zapostavljanje v državi in občini, so pa dani že vsi pogoji za splošno nezadovoljstvo. Ta odpor se izkristalizira v idejo, da bi »pravzaprav« morala biti vsa moč v rokah delavstva. Streti kapitalistično državo in buržuazijo postane vodilna črta delavskih množic, posebno marksističnih. Pa tudi nemarksistično delavstvo je bolj ali manj istih misli, tako je misel na moč postala skoro dogma. Ker pa v boju za dosego pravic nima proletarijat skoro nikakih pogojev, je tak boj brez upa zmaže. Stremljenja delavstva gredo za duhom časa: v gospodarskih podjetjih se vodi boj za večjo plačo, v politiki in gospodarstvu za moč, včasih celo za absolutno moč, v socialnih nižinah za veljavo kot človek, delavec, meščan, kot — sodobnik. V bistvu raste marksizem iz življenjskega položaja delavstva, iz njegovega proletarskega mišljenja in čuvstvanja. Proletarijat in marksizem pa sta se srečala samo zgodovinsko. Proletarijat postane razredno bojevit in revolucijonaren, v kolikor si je svojo vrednost in svetovni nazor uravnal po vrednosti in materijalizmu meščansko-kapitalističnega 19. stoletja. Ne da se tajiti, da ima ves nemir proletarskih mas svoje korenine v vprašanju

svetovnega nazora in nravnosti. Njih položaj je tak, da ne morejo doseči niti gospodarskih, niti družabnih upov. V tem tiči dvojna muka proletarske duše: trpi vsled splošnega neuravnovesenja v duševnosti sedanje dobe in na lastnih gospodarskih in socialnih neprilikah.

Do Sombarta obstojajo tri sile človeško družabnega sožitja: moč, razum in ljubezen. Vrsta sožitja, ki gradi na moč, je socialni materializem. V razumu kot osnovni sili se določajo nadindividualne oblike človeškega reda; tretja osnovna ideja je ljubezen. Sloni pa na skupni ljubezni do Boga in na njej sloni življenje. Vsak socialni sistem mora graditi na te temelje. Kapitalizem gradi v prvi vrsti na moč, socializem na razum, zastopa pa normativne ideje napram naturalističnim idejam kapitalizma. V negiranju obstoječega propagira racionalni družabni red, vsebina mu je pa možnost uresničenja tega načrta. Proletarski socializem kot vrstni pojem je ožji kot socializem, je pa širši v tem, da obsega tudi nesocialne elemente: zgodovinsko filozofijo, materializem, idejo tretje, socialistične države. Po raznih stranpotih pa pridemo končno le na Marxov duh. Osnove proletarskega socializma leže v onem toku, kateremu je koncem srednjega veka zapadla evropska družba. Stare družabne tvorbe: cerkev, država, družina, katere je družila skupaj močna ideja, vera v Boga, so se razrahljale. Po »prehodnih stopnjah« razvoja gospodarskih in političnih razmer in nacionalnih posebnosti je socializem tesno združen z zapadnoevropsko miselnostjo. Psihološko nastopa socialistični človek kot umetni človek brez ljubezni, toda fanatik pravičnosti prav po svojem vzorniku K. Marxu. Tretji vir proletarskega socializma pa tiči na torišču ideologij. Če zasledujemo razvojno deblo marksizma nazaj, trčimo na grško filozofijo za propada in na judovskega duha kot na pravce proletarskega socializma. Pomeni resnično zatrdilo vezi med proletarijatom in modernim socializmom. Prave početke ideologije proletarskega socializma pa je iskati med prosvetljenim meščanstvom. Duhovno-nravno stran proletarskega socializma oklepa Sombart v izraz »proletizem«, ki je praideja proletarskega socializma in vsebuje temeljne ideje socialističnega svetovnega nazora. Ideje so mu neizpremenljive, tvorijo ravno črto njegovih teženj, pa samo poziv na družbo, ne pa kot žrtev ali kategorični imperativ. Zato je neheroičen in ves proletarski socializem samo patos heroizma. Življenjska vrednost mas se kaže v dveh prosvetljenih idejah: svobodi in enakosti, pa materialistično pojmovanih. S tako idejo enakosti se masam le utira pot do sovraštva vseh dobrin, ki so jim nepristopne. Na takih temeljih nastane še notranje proletarstvo duha (strah pred priznanjem, nezaupanje, nihilizem, pomanjkanje časti), katero je Marxov duh tako hitro vcepil v proletarska srca.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. I. Basaj:

Problem slovenskega združništva in njegove naloge v bodočnosti.

(Konec.)

III. Pomen produktivnih združ.

Ljudstvo se je oklenilo združne ideje, ker je v združni skupnosti našlo novih moči in nove možnosti za napredek v svojem gospodarstvu. Gospodarska skupnost v združah se je izkazala kot uspešna in pripravna ne le pri proizvodstvu, ampak tudi pri posredovanju gospodarskih dobrin, pri njih razdeljevanju in pri konsumu.

Če tehtamo važnost in pomen združ po njih gospodarski funkciji, moramo gotovo priznati prvenstvo onim združam, ki uveljavljajo gospodarsko skupnost v proizvodstvu. Skupno proizvodstvo je ne le z gospodarskega, ampak tudi s socialnega stališča naša temeljna zahteva, ker imamo opraviti v Sloveniji skoro izključno z malim kmetom, z malim obrtnikom in z delavcem, ki ima voljo potom skupnosti uveljaviti se v produkciji za lasten račun. Priznati moramo, da hvala Bogu v slovenskem združništvu te vrste združ sedaj v resnici prevladujejo. Kmetško gospodarstvo v Sloveniji se je za gotove funkcije v kmetijskem proizvodstvu v najobilnejši meri oprijelo združne skupnosti. Predvsem mislim na številne kreditne združ, ki so z ozirom na potrebo cenenejšega kredita v poljedelstvu gotovo temelj in pogoj razvoja in napredka. Ne moremo pa tega trditi o obrtnikih, ki so se le izjemoma posluževali za produkcijo združne skupnosti.

Ko govorimo o pomenu združ za produkcijo, moramo pa opozoriti na sledečo zanimivost. Kakor znano, sta za produkcijo potrebna dva faktorja: kapital in delo. Produktivne združ, bodisi med kmetijskim ljudstvom, bodisi med obrtniki imajo torej lahko namen ali preskrbeti kapital za produkcijo ali izvrševati skupno delo. Vsled dosti razvitega individualizma pa se slovensko ljudstvo ni moglo sprijazniti z ono vrsto proizvodnih združ, kjer je skupno delo, temveč se je oprijelo poglavitno one vrste produktivnih združ, pri katerih je skupna zadeva le kapital za proizvodstvo. Tu sem spadajo n. pr. vse kreditne združ, mlekarske združ, strojne združ, razne združ obrtnikov, ki imajo skupne stroje, a vendar vsak obrtnik ostane samostojen podjetnik, ki dela in prodaja na svoj račun, združne elektrarne, razne združ za predelovanje kmetijskih produktov itd.

IV. O posameznih tipih kmetijskih združ.

Glede posameznih vrst združ, kakor se kaže njih pomen v sedanjih gospodarskih in socialnih razmerah, bi bilo omeniti sledeče:

Za kmetiško gospodarstvo so gotovo najpomembnejše hranilnice in posojilnice rajfajznovega sistema. Ne omenjamo tu njih težav z vojnimi

posojili, z zamenjavo denarja, hočemo omeniti le težave, ki so nastale za te zadruge vsled devalvacije naše valute in vsled silnega skakanja obrestne mere. Ker so vsled devalvacije prihranki trajno izgubljali na vrednosti in so bili zlasti oni vlagatelji, ki so vlagali svoje prihranke še v zlatih kronah, silno tepeni, je vsled tega polagoma prevladovalo nazarje, da dandanes varčevanje ni več potrebno. Varčevanje je izgubilo vsled velike devalvacije svojo moralno oporo.

To se tudi pozna na višini prihrankov v hranilnicah in posojilnicah. Če izračunamo te prihranke v zlatih dinarjih, nimajo povečini kmetiške posojilnice niti dve tretjini onega, kar so imele kapitala pred vojno. To slabo stran seveda nekoliko izenači dejstvo, da so pa vsi dolžniki hranilnic in posojilnic pri devalvaciji veliko profitirali in mnoga globoko zadolžena posestva postala skoro brez bremen prosta, oziroma je njih lastnik dobil celo pogum in veselje, da je ves dolg odplačal, ko je videl, kako se je vsled devalvacije notranja teža dolga sama od sebe zmanjšala.

Nekateri se bojijo konkurence, ki bo našim kmetiškim posojilnicam nastala v novih zadruгах, katere se imajo ustanavljati po zakonu za poljedelski kredit in katerim bodo ogromna državna sredstva po najnižji obrestni meri na razpolago. Napram temu je pripomniti, da bodo razpoložljiva sredstva za poljedelski kredit romala najprej v one zemlje, kjer kmet še ni sam organiziral kreditnih zadrug. To pa je danes vsa država izvzemši Slovenijo. Drugič pa ni dvoma, da se bo avtonomno zadružništvo z lastno mu inicijativnostjo uveljavilo, dočim veščaki v zadružništvu od državnega zadružništva, kakor ga predstavljajo zadruge za poljedelski kredit, ne pričakujejo uspeha. Res je, da prorokovanje ni na mestu in da bo izkušnja pokazala, kdo ima prav. Toda pripomniti je, da je Srbija zelo sličen poskus preskrbe poljedelskega kredita z državnim aparatom že napravila in se je tedaj državni birokratizem pokazal za nesposobnega. Drugič pa je za naše gospodarske razmere predrago delati take poskuse s stotinami milijonov državnega denarja.

Kar zadeva pa obrestno mero, so kreditne zadruge pred nedavnim preživljale take čase, da je bilo vprašanje, ali sploh še ustrezajo svojemu namenu in ali sploh še morejo preskrbovati za razvoj poljedelskega gospodarstva kredit po kar najnižji obrestni meri. Vsled denarne krize so se bile namreč ne le pri bankah, ampak tudi pri kreditnih zadruгах popolnoma enostransko uveljavljale zahteve in interesi vlagateljev, popolnoma pa so stopile v ozadje zahteve in interesi posojilojemalcev. Z upravičenostjo se danes trdi, da je splošno stagnacijo v kmečkem gospodarstvu, skoro popolni zastoj v razvoju in napredku povzročila previsoka obrestna mera. Najemati za kmečko gospodarstvo kredite po taki obrestni meri bi značilo napraviti gospodarski samomor. Zadnji čas se je vsled ublažitve denarne krize tudi vprašanje obrestne mere pri posojilnicah samo uravnalo.

Posebno važna naloga pri kmečkih posojilnicah pa je za bodočnost poleg znižanja obrestne mere na zdravo višino vzgoja in propa-

ganda varčnosti med širokimi sloji, zlasti med mladino. Pri dobro organizirani mreži kmetiških posojilnic in pri zadostni agilnosti posameznih posojilnic se da še vjeti v mrežo kreditnih zadrug stotine milijonov denarja malih varčevalcev. Uvesti bo treba domače hranilnike. Uvesti bo treba pa zlasti stalno varčevanje v obliki obveznih mesečnih ali tedenskih vlog, čeprav v primerno nizkih zneskih. Dalmacija, ki je gotovo najbednejša dežela, je pod pritiskom sile s takim varčevanjem napravila že prve poskuse in to z uspehom.

Hvaležno polje imajo posojilnice za propagiranje varčnosti med delavskim ljudstvom v industrijskih krajih, kjer morajo z dobro organizirano in intenzivno propagando tvoriti protiutež in po možnosti parelizirati pogubni vpliv preštevilnih gostiln in v lahkih društvih organiziranega veseljačenja in zapravljanja. Delavstvo si bo v takih posojilnicah ne le ustvarilo samo zavarovanje za starost in invalidnost, kar je posebno važno v naši državi, kjer v doglednem času še ni pričakovati v tej smeri dobrega in cenenege zavarovanja. Delavstvo se v teh ustanovah tudi šola za resnejše gospodarske naloge, katerim bo moralo biti kos z ene ali druge vrste socializacijo podjetij. Delavstvo si v teh posojilnicah naposled ustvarja kapital za svoja delavska podjetja: ne le za konsume, ampak tudi s konsumi v zvezi za one panoge produkcije, ki morajo služiti osamosvojitvi delavskih konsumov od kapitalističnih tovarn.

Pri kmetijskem proizvodu so poleg posojilnic najvažnejše mlekarke in živinorejske zadruge. Slovenski kmet mora stopnjema prelagati težišče svojega gospodarstva na živinorejo z mlekarstvom in iz nje skušati dobiti poglobitni vir dohodkov. Vsa mlečna industrija z obstoječimi združnimi mlekarnami pa je danes v krizi, ki jo je povzročil dvig dinarja in pa zelo slabo in nepopolno izvedena organizacija za izvoz in industrijsko predelavo mleka. Če kje, bi morala gotovo tu priti na pomoč država s svojimi sredstvi in pomagati naši mlečni produkciji, ki je po ceni in kakovosti komaj za domači trg dorasla. Vprašanje mlekarke šole se tretira že peto leto in je danes ravno tako daleč od rešitve, kakor je bilo l. 1921. Živinorejske zadruge imajo služiti ne le kot osnova za dobro mlekarstvo, ampak zlasti tudi za racionalno selekcijo domačih ali vdomačenih pasem. Pri dobri organizaciji naše živinoreje v živinorejskih zadrugah bi Slovenija mogla z obstoječimi pasmami preskrbovati vse dele države z dobro plemensko živino, kar bi poleg mleka dajalo lep vir dohodkov našemu kmetu. Med kmečkimi gospodarji pa še ni razumevanja za to nalogo in seveda manjka potem dobre volje za intenzivno in podrobno delo v živinorejskih zadrugah.

Podobno, kakor za živinorejo živinorejske in mlekarke zadruge, bodo morale priti na pomoč za razne panoge gospodarstva potrebne zadruge, bodisi za skupno predelovanje, skupno vskladiščenje ali skupno prodajo pridelkov: kletarske in vinarske zadruge za pravilno ravnanje z vinom za dobre kleti, za ustvarjanje čistih trgovskih tipov, sadjarske zadruge za racionalno sadjarjenje posebej pa za predelovanje in za

skupno prodajo sadja; v hmeljarskih krajih zadrúge za racionalno pridelovanje hmelja in istočasno za sušenje in skupno prodajo hmelja; v krajih, kjer tvori les važen del kmetiškega gospodarstva, zadrúge za skupno vnovčevanje lesa, zadrúžne žađe, zadrúžni mlini itd. itd.

Zelo dobro so se izkazale kmetijsko-strojne zadrúge, ki so malim kmetom omogočile ceneno in dobro obdelovanje in predelovanje s stroji. Njih obstoju se imamo zahvaliti, da je uporaba vseh vrst kmetijskih strojev med kmetiškim ljudstvom tako razširjena. Še večji razmah pa čaka te zadrúge z vedno rastočo uporabo električne energije v kmetijstvu. Tudi za uporabo električne energije v kmetijstvu imajo zadrúge velike zasluge v preteklosti in jih čakajo še večje naloge v bodočnosti. Praksa je pokazala, da so za zgradbo lastnih električnih central take zadrúge navadno preslabe in jim je pretežko eno do dve tretjine investicij prenesti na fond perdu. Pač pa je vloga elektrarniških zadrug za bodoče poglavitno v tem, da prevzemajo od velikih central kot n. pr. Fala, tok ter ga po lastnem omrežju razdeljujejo svojim članom. Na ta način zadruga kot velekonsument dobi tok veliko ceneje kot bi ga dobili posamezniki in zadruga sama tudi pospešuje uporabo toka za pogonsko silo v kmetijstvu.

V. Obrtnik in zadruga.

Pri produkciji bi morale važno mesto zavzemati zadrúge obrtnikov bodisi za skupno proizvodstvo izdelkov samih, bodisi za skupno uporabo strojev, za skupno nabavo sirovin ali za skupno prodajo ali samo vskladiščenje izdelkov. Te vrste zadrúge so se razvile v veliko manjši meri kot je bilo pričakovati. Poglavitna ovira je bil izrazito individualistični duh našega obrtnika, ki na vse kriplje brani svojo gospodarsko individualnost in vsled tega hoče delati in prodajati le na svoj račun, nezaupljiv pa je proti vsaki skupnosti. Najbolj so se še udomačile zadrúge za skupno uporabo strojev, zlasti v mizarstvu, v čevljarstvu in slično. Naravnost bele vrane pa so zadrúge, kjer bi mojster radi zadrúge prenehal biti samostojen podjetnik in bi postal funkcionar v zadrúžni tovarni. Edin tak primer je žebljarska in železo-obrtna zadruga v Kropi, pa še ta stalno izkuša, kako težko je podrediti interese zadrúžnikov mojstrov interesom zadrúge in zadrúžni skupnosti. Gotovo pa je, da se bo moral obrtniški stan, zlasti pa mali obrtniki v veliko večji meri posluževati gospodarske skupnosti za proizvodstvo, ako bo hotel ostati konkurenčen in si ohraniti gospodarsko eksistenco. Ker je bilo poleg preizrazite individualnosti ravno pomanjkanje potrebnega kredita druga ovira za ustanavljanje obrtniških zadrug, bo moralo obrtništvo kot predstopnja produktivnih zadrug krepko razviti obrtne kreditne zadrúge. V njih se bo zbiral ves kapital obrtnikov in služil v prvi vrsti obrtnikom. Velika stanovska solidarnost in zavednost bosta edini privedli obrtnika do emancipacije od banke, ki mu je s svojo visoko režijo predraga in mu bosta

pomagali do cenenege kredita za produktivne zadruge z ustanavljanjem obrtno-kreditnih zadrug.

VI. Konsumne zadruge.

Konsumno združništvo preživlja svojo krizo, kakor jo preživlja vsa trgovina. Med vzroki se navaja prevelika odvisnost konsumne zadruge od poslovdje, prevelika odvisnost od veletrgovca, ki zadruzi ni prijazen, davek na poslovni promet, previsoke obresti za kredit in slično. Vse te težave pa bi se dale premostiti, ako bi bilo toliko dobre volje in združne zavesti med konsumenti, da bi bili pripravljeni svoj konzum držati in podpirati ne samo v dobrih časih, ko jim deli visoke popuste, ampak tudi v časih kriz. Zato se je spričo teh kriz upravičeno povdarjalo, naj se ustanavljanje konsumnih zadrug ne forsira, ampak prej zadržuje in naj se konzumna zadruge napravi le tam, kjer je par sto konsumentov trdno odločenih svoje konsumno društvo vse skozi podpirati in le pri njem kriti vse potrebe. Le taki konzumni zadruzi je, tudi v časih kriz zasiguran obstoj. V kolikor so se pa razne kmetijske zadruge oddaljevale od svojega pravega namena preskrbe kmetijskih potrebščin in prodaje kmetijskih pridelkov ter se spuščale na njim tuje polje specerijske trgovine, so v teh časih krize napravile dovolj dragih izkušenj, da se bodo v bodoče bolj zavedale, da je njih polje kot produktivne kmetske zadruge preskrba kmetijskih gospodarskih potrebščin, ne pa manufakture in kolonijala, čemur niso dorasle.

Med konsumnim združništvom moramo navajati tudi stavbne zadruge, ki so se vsled dolgotrajne in vedno akutnejše stanovanjske bede začele ustanavljati med delavskimi in uradniškimi sloji. Gotovo je, da v primeri s plačami delavca in uradnika stavbe še daleč niso prišle na tisto ceno, da bi mogel delavec ali uradnik od stanovanja, ki mu ga preskrbi taka stavbna zadruge, plačevati obresti in amortizacijo iz svojih prejemkov ozir. prihrankov. Stavbinske zadruge nimajo izgleda na uspeh, dokler ne pade obrestna mera na 3% do 4%, ali dokler se ne bodo dobili od države in javnih korporacij, zlasti občin brezobrestni ali nizko-obrestni krediti za olajšanje stanovanjske bede. Njih cilj preskrbeti malemu človeku lastno stanovanje ali celo lastno hišico z vrtom je sicer idealen, toda to bodo šele tedaj dosegle, ko bodo prejemki malih ljudi v nekem pravem razmerju s stavbnimi stroški za tako stanovanje ali tako hišico, da ne bi hišica ali stanovanje dotičnika preobremenilo ali ga za vse življenje gospodarsko zasužnjilo. Z veliko večjim uspehom pa se stavbne zadruge uveljavljajo kot oblika za zgradbo in vzdrževanje društvenih domov, telovadnic, gledaliških dvoran, sportnih vežbališč itd. ker je takim društvom z ozirom na njih idealne naloge zgradba in vzdrževanje domov in drugih prostorov tuja in težavna.

Očrtali smo kratko nekaj problemov slovenskega združništva. Združne zveze, ki so zastopnice interesov združništva in voditeljice

zadružnega gibanja, se z ozirom na te probleme zavedajo svojih nalog. Toda za izvrševanje teh važnih nalog bi morale uživati vso pomoč in vso podporo države in samoupravnih teles, česar pa v dejanju tako zelo pogrešamo. Zveze vršijo seveda svoje naloge le, kolikor uspevajo z lastnimi močmi in z lastnimi sredstvi.

Fran Erjavec:

Pregled zgodovine socialističnega gibanja med Slovenci.

(Nadaljevanje.)

Razen dunajskega delavstva je razvijalo največjo aktivnost zlasti delavstvo na Češkem v Dunajskem Novem mestu in v Gradcu, od koder je valovila tudi v slovenske dežele. Seveda je vzbudilo s tem pri tedanji liberalni vladi hud odpor. Začela je na eni strani z odkritim podpiranjem v Schulze-Delitzschevem duhu delujočih organizacij, na drugi strani pa preganjati socialistične, pri čemer je pridno sodeloval tudi Slovenec dr. V. F. Klun. Že l. 1869. je prepovedala vsa socialno demokratična društva, naslednje leto je vprizorila na Dunaju celo veleizdajniški proces, ki se je končal z obsodbo mnogo socialističnih agitatorjev, nato je pa še razpustila celo vrsto delavskih društev. To je povzročilo med delavstvom silno ogorčenje, ki je vodilo do pouličnih nemirov. Nekoliko je pomirila razburjene duhove kratkodobna federalistična Hohenwartova vlada, v kateri je sedel tudi sociolog Schäffle in ki je jako omilila prejšnji pritisk na delavsko gibanje, tem brezobzirneje je pa nastopila proti njemu zloglasna liberalna Auersperg-Lasserjeva vlada (1871—1878). Ob njenem nastopu je imelo delavstvo precej in dobrih organizacij, toda notranje razprtije, ki so se začele tedaj pojavljati v vedno ostrejših oblikah, so jako manjšale odporno silo delavstva nasproti vladi. Proti H. Oberwinderju, ki je tedaj vodil dunajsko delavstvo in ki je kazal liberalizmu radi njegovega »protiklerikalnega« programata preveč prijazno lice, se je dvignil radikalnejši A. Scheu, pod čigar vodstvom je bila jeseni l. 1873. ustanovljena »avstrijska socialno demokratična stranka« na načelih eisenškega programa somišljenikov v Nemčiji. Razdor in hudi medsebojni boji obeh skupin, katerih tudi vladno preganjanje oseb in šikaniranje organizacij ni moglo pomiriti, je trajalo več let, toda poleti l. 1877. je vendarle prišlo do združenja v zmislu A. Scheujevega programa, kar je seveda vplivalo jako ugodno na vse gibanje (l. 1879. je bilo v Avstriji 209 raznih socialnih organizacij).

Do novega razkola je pa prišlo že v začetku konservativne Taaffejeve vlade (1879—1893), ki je skušala po Bismarckovem zgledu s socialnimi reformami (l. 1883. uvedeni obrtni nadzorniki, l. 1887. zakona o nezgodnem in bolniškem zavarovanju itd.) in podpiranjem »zmernih«

delavskih organizacij na eni strani ter z nasilnim zatiranjem radikalnejšega delavskega gibanja na drugi strani udušiti soc. dem. stranko. Ta se je izprva skušala uveljavljati z zakonitimi sredstvi, a ravno Taaffejeve metode so mnogo pripomogle, da je začel pridobivati v njej tla in kmalu celo premoč oni del najradikalnejšega delavstva, ki je stal pod vplivom anarhistične Mostove propagande (glasilo zmernih je bila »Wahrheit«, radikalnih pa »Zukunft« in »Freiheit«). Prišlo je celo do nekaterih terorističnih dejanj, kar je dalo vladi povod za najbolj drakonične odredbe. Proglasila je izjemno stanje (v parlamentu ga je utemeljeval Slovenec dr. Tonkli), ječe so bile polne anarhistov, stotine delavcev je izgnala, razpustila mnogo društev itd., a l. 1886. je uveljavila celo poseben protisocialistični zakon. Vse to je vplivalo na materialistične socialiste uničujoče. Listi so prenehali, društva so se razhajala, masa pristašev je pa pobegnila na vse vetrove. Iz teh razvalin je rešil stranko šele zdravnik dr. Viktor Adler, ki je bil v mladih letih liberalec, a leta 1883. se je posvetil pod Beblovim vplivom gibanju marksističnih socialistov. V svojem listu »Gleichheit« (od l. 1889. »Arbeiterzeitung«) se je prizadeval za pomirjenje in združenje obeh kril materialističnih socialistov, kar je rodilo že l. 1887. skupna zborovanja, nato vzajemen nastop s Čehi in konec l. 1888. celo velik kongres marksističnih socialistov vseh avstrijskih narodov (med zborovalci sta bila tudi 2 Slovenca) v Hainfeldu, kjer se je pod spretnim Adlerjevim vodstvom vzpostavila po tolikih peripetijah enotna avstrijska soc. dem. stranka. Ta kongres je velevažen mejnik, kajti avstrijski materialistični socialisti so si na njem izoblikovali precizen program, ki so ga strnjeno prevzeli zastopniki vseh avstrijskih narodov in s tem je vzcvetela tudi njih delavska organizacija (l. 1888. so bila šele 104 društva s 15.500 člani). Odslej je prišlo nekaj let mirnega notranjega dela in žilave propagande. Izpočetka je bila stranka organizirana strogo centralistično, a že sredi 90 let se je pokazala zaradi naraščajoče važnosti nacionalnega vprašanja potreba za decentralizacijo po narodnostih (jugoslovanska socialno demokratska stranka je bila ustanovljena l. 1896.), kar je vplivalo tako ugodno, da so ugotovili že na šestem strankinem kongresu l. 1899. v Brnu, da izhaja v Avstriji nad 100 socialno demokratskih listov in deluje nad 2000 društev. Ta kongres je še zlasti važen tudi zato, ker je zavzela na njem socialna demokracija prvič programatično stališče nasproti nacionalnemu vprašanju, ki je že tedaj stalo v ospredju vse avstrijske politike. Izjavila se je za narodno avtonomijo, toda resnejše se ni zavzela za to svojo programatično zahtevo nikdar, kajti glavno pozornost je posvečala od hainfeldskega kongresa dalje demokratizaciji volivnega reda. Zlasti močno propagando je začela leta 1893. ter dosegla delen uspeh šele l. 1897., ko je bila uvedena peta kurija, s katero si je priborila stranka 14 mandatov. Najhujši pritisk je pa izvedla (potem ko je na dunajskem kongresu l. 1901. vnovič revidirala svoj program, ki je ostal v veljavi do prevrata) l. 1906. ter tudi izsilila

splošno in enako volivno pravico, ki je dala stranki l. 1907. celih 87 poslancev, izvoljenih z 1,042.000 glasovi.

Skoro vzporedno s politično organizacijo, v kateri so se avstrijski materialistični socialisti v prvi vrsti izživljali, se je pa razvijala tudi strokovna organizacija. Tudi v zgodovini te lahko jasno ločimo dve dobi, to je pred in po hainfeldskem kongresu. Prve strokovne organizacije so nastale zlasti pod vplivom Schulze-Delitzschevega gibanja že konec šestdesetih let, a je že po nekaj letih zavladal v njih marksistični duh. Prepiri in boji, ki so divjali v 70. in 80. letih v političnih organizacijah, so se razširjali seveda tudi v strokovna društva, zaradi česar so ta le živetarila, po Taaffejevem preganjanju radikalnih marksistov so pa po večini celo razpadla ali se pa »pomeščanila« tako, da konec 80. let skoro sploh ne moremo več govoriti o kaki pomembnejši strokovni organizaciji marksističnih socialistov v Avstriji. Konsolidacija, ki je nastopila po hainfeldskem kongresu v politični stranki, je pa vzbudila kmalu tudi smotreno strokovno organizacijo, ki je tvorila odslej vedno nekak kader in zaledje tudi politični stranki. Ko se je vršil l. 1893. na Dunaju prvi strokovni kongres, je štela organizacija že 724 društev s 46.600 člani, a na petem kongresu l. 1907. so ugotovili že 4200 društev s 448.000 člani in 94 strok. listi. Strokovne organizacije so bile urejene strogo centralistično in so poslovali po posameznih večjih mestih le pokrajinski tajniki kot zastopniki dunajskih central. Še mlajšega izvora je pa gospodarska organizacija, kar je pa tudi popolnoma razumljivo, kajti neprestani notranji prepiri in vroči zunanji boji, ki jih je preživljalo materialistično socialistično delavstvo v Avstriji skoro do konca preteklega stoletja pač niso bili ugodni za uspevanje gospodarskih organizacij, a tudi pozneje se je kazala stranka nasproti njim še dolgo brezbrizno. Prve zadruge so nastale zato šele proti koncu preteklega stoletja in brez kakega sodelovanja politične stranke, katero so vodili do te rezerviranosti zlasti številni neuspehi in polomi. Ker je pa združna misel osvojila v začetku tekočega stoletja že najširše ljudske plasti, je bila končno prisiljena tudi socialna demokracija, da jih je priznala na svojem kongresu l. 1903. kot sestavni del celokupne socialno demokratične organizacije. Odslej je naraščalo število zadrug precej hitro in že l. 1904. je štela »Zveza soc. dem. konsumnih društev« 243 zadrug, l. 1907. pa celo že 414 (od teh 355 konsumnih društev), ki so se pozneje seveda množile še leto za letom in postale kmalu velevažna opora vsega delavskega gibanja. — Razen političnih, strokovnih in gospodarskih organizacij je ustanovila socialna demokracija v zadnjih letih pred vojno še celo vrsto različnih drugih organizacij z bolj ali manj političnim obeležjem ali ozadjem, toda med Slovenci so se razširile izmed teh le izobrazevalne.

(Dalje prihodnjič.)

Politični pregled.

Zunanjepolitični dogodki. Levičarska revolucija na Poljskem. Istočasno z vestjo o končani generalni stavki v Angliji je presenetilo svet poročilo, da je 12. maja dvignil maršal Pilsudski zastavo revolucije. Z vojaštvom, ki stoji povečini za njim, je korakal proti Varšavi in jo po kratkih bojih zavzel. Protiakcija Witosove vlade je bila brezuspešna, ne samo, ker je vojaštvo po ogromni večini simpatiziralo s Pilsudskijevo akcijo, ampak zato, ker je delavstvo, zlasti železničarsko, stalo odločno na Pilsudskijevi strani in se je odločilo za generalno stavko. Častitljivi predsednik poljske republike Wojciechowski, osebni prijatelj in dolgoletni Pilsudskijev sobojevnik iz časa ruskega carizma ter Pilsudskijeva desna roka v poljski nacionalni socialistični organizaciji, se je v svoji ustavni vestnosti postavil proti Pilsudskemu. Toda Pilsudski je postal kmalu popoln gospodar položaja; Witosova vlada je po nasvetu Wojciechovskega 15. maja odstopila, da se ne bi še nadalje brezuspešno prelivala bratska kri, in tudi Wojciechowski je odstopil, dasi revolucija ni bila naperjena proti njemu. Po ustavni določbi je začasno zavzel njegovo mesto predsednik sejma Rataj. Tu se je zgodilo to, kar ožarja značaj Pilsudskega. Svetovno časopisje je Pilsudskega proglasilo za poljskega Mussolinija, ki bo z diktaturo Poljsko ali dvignil do nove moči in slave ali jo bo pa uničil. Pilsudski se je pa zopet izkazal v luči čistega idealizma, tak kakršen je bil v vsej svoji preteklosti, kot mož z izredno energijo, ki je pa služil samo svojemu narodu. Takoj je poveril poslanca Bartla s sestavo vlade in s tem vpostavil ustavne razmere, sam pa je zadržal portfelj vojnega ministra, da bo stal na straži. Ostal je torej zvest svojemu čistemu demokratizmu. Predsednik republike bo izvoljen na prvi seji sejma, ki bo v najkrajšem času sklicana. Z zmago Pilsudskega so prišle na krmilo levičarske stranke, katerih naloga bo, da ozdravijo poljske finance in upravne bolezni, zatro korupcijo in uvedejo demokratičen režim. S svojim postopanjem si je pridobil Pilsudski novih simpatij in zato je verjetno, da bo njegova državna akcija uspešna.

Rusko-nemška pogodba. Dne 24. aprila je bila v Berlinu podpisana rusko-nemška prijateljska pogodba kot dopolnilo k rusko-nemški rapalski pogodbi. Pogodba določa, da boste nemška vlada in vlada Unije socialističnih sovjetskih republik ostali v prijateljski zvezi, da bosta vsa obe državi tičoča se vprašanja političnega in gospodarskega značaja sporazumno

reševali. Če bi bila ena od pogodbenic kljub mirovnemu zadržanju od tretje sile ali od več tretjih sil napadena, bo druga pogodbenica ostala ves čas spora nevtralna. Ravnotako se ne bo nobena pogodbenic priključila komisiji, ki bi se bodisi v vojnem stanju ena pogodbenic ali v mirni dobi sklenila med tretjimi državami zato, da bi proglasila gospodarski ali finančni bojkot proti eni pogodbenic.

Ni nobenega dvoma, da je ta pogodba uspeh sovjetske diplomacije, ki se je čutila po locarnski pogodbi oslabiljeno in je tako zavezala Nemčijo za slučaj, da bi Društvo narodov nastopilo proti sovjetski Rusiji. S tem pa je tudi onemogočen vsak sovražen nastop Društva narodov proti Rusiji, ker se v smislu statuta Društva narodov more napraviti le v soglasju vseh v tej organizaciji zastopanih držav. Dasi-ravno je pogodba docela v duhu locarnske pogodbe in jo je Nemčija opravičeno proglasila kot pendant in dopolnilo k locarnski pogodbi, daje vendar Rusiji proste roke proti Poljski in drugim državam. Pomembnost te pogodbe se vidi že iz dejstva, da je nemško časopisje objavilo vest, da se nekdanji načelnik nemškega vojnega poročevalnega urada Nicolai zavzema za ruski načrt, da se pogazi Poljska, na kar bi korakali ruska in nemška armada na Pariz. Ta fantastični načrt utegne biti produkt gole fantazije, a že samo dejstvo, da se o njem v Nemčiji razpravlja, četudi odklonilno, opravičuje francosko vznemirjenost nad rusko-nemško pogodbo.

Vladna kriza v Nemčiji. Vlado dr. Luthra ali bolje rečeno državnega kanclerja je omajalo vprašanje državne zastave. Državna zastava je po weimarski ustavi črno-rdeče-zlata. Dr. Luther je pa predložil predsedniku republike Hindenburgu v podpis odredbo, da naj velja kot trgovinska zastava črno-belo-rdeča, nekdanja pruska zastava. Člani Luthrove vlade niso soglašali, toda Luther je bil voljan veljavnost pruske zastave omejiti samo na evropska pristanišča in prekomorske dežele. Visela bi pa poleg državne. Po vsej Nemčiji je radi tega zavrelo, ker se je ta naredba smatrala za protiustavno, kot nekaj uvod v monarhistično politiko. Dr. Luther je moral odstopiti. Njegovo stališče je pa bilo omajano tudi radi zakonskega predloga o odškodnini nekdanjim vladarskim družinam v nemških državah. Socialni demokratje in komunisti so zahtevali plebiscit o tem vprašanju, ki se bo vršil 20. junija. Hindenburg ni sprejel odstopa celokupne vlade, marveč je naprosil justičnega ministra dr. Marxa, da je vstopil na Luthrovo mesto. Dr. Marx je predsednik Centruma in je bil že dvakrat državni kancler. Odzval se je Hindenburgovemu pozivu. F. S.

Notranjepolitični dogodki. Ministrski predsednik Nikola Uzunović, ki je po Pašičevem padcu sestavil koalicijsko vlado radikalne in Hrvatske seljačke stranke, je svojo vlado krpal. Najprej se je iznebil Stjepana Radića, po padcu definitivno sestavljene vlade pa se je iznebil cele takoimenovane »Radićeve porodice«. Uzunovičeva vlada je padla v parlamentu in ne izven parlamenta, kakor je bil to dosedaj v naši državi običaj. 14. maj je bil zanjo kritičen dan, ko je vsled pritiska opozicije prišla v parlamentu v razpravo interpelacija opozicije o korupcijskih aferah Pašičevega sina Radeta. — Za prehod na dnevni red se je Uzunović izjavil za predlog radikalnega kluba, radičevci so pa vztrajali pri svojem, vsled česar je opozicija umaknila svoj predlog in se iz taktičnih ozirov priključila predlogu radičevcev, izvzemši samostojnih demokratov, ki so vzdržali svoj posebni predlog. Pri glasovanju je vladni predlog propadel s 127 glasovi proti 150 glasovom celopokupne opozicije in radičevcev. Vlada je vsled tega podala demisijo. Kralj je poveril sestavo nove vlade zopet Uzunoviću, ki je obnovil »vlado sporazuma« med radikali in radičevci, toda z že zgoraj omenjeno izpremembo. Mesto Pavla Radića v ministrstvu za agrarno reformo je prevzel radičevac dr. Šibenik. Hrvatska seljačka stranka se je morala vnovič ponižati, da jo je Uzunović sprejel v koalicijsko vlado, Uzunović je navidezno povabil Davidovičevu demokratsko stranko v vlado, da je radičevce popolnoma omeščal. Radić je zahteval, da izpade iz novega kabineta dr. Nikić in na njegovo mesto stopi posl. Preka in da se zakon proti korupciji izglasuje tekom enega meseca. Vse te zahteve je Uzunović odbil in radičevci so pristali na vse, kar je Uzunović od njih zahteval, to je za dnevni red, ki ga je predložil dr. J. Radonjić in proti kateremu so tudi radičevci glasovali in povzročili tako padeč Uzunovičeve vlade, kakor tudi na to, da se Stjepan Radić umakne za gotovo dobo iz aktivne politike ter se poda na »letovišče« in končno, da tudi »Dom«, glasilo HSS, ne bo objavljalo nobenih napadov, ki bi utegnili kvariti »politiko sporazuma«. Ko so radičevci, za katere sta posredovala Preka in Pucelj, na vse te zahteve pristali, je Uzunović odbil zahteve demokratov in ž njimi združenih spahovcev, ki bi jim v slučaju sporazuma bili morali odstopiti demokrati en portfelj na svoj račun.

Politično senzacija je napravil Ljuba Jovanović s svojim govorom v narodni skupščini povodom razprave o interpelaciji proti korupciji. To je bil uvod za secesijo njegovih pristašev v radikalnem klubu. Jovanoviću je sledilo deset radikalnih poslancev, ki so ustanovili svoj klub in računajo še na prirastek kakih 20 članov iz vrst radikalnega kluba.

Novi Uzunovičevi vladi prorokujejo kratko življenje, četudi se je moral Stj. Radić popolnoma umakniti, ker je njegova vlada odvisna od Pašića kot predsednika radikalnega kluba. Uzunović bo moral kakor dosedaj lavirati med svojo in Pašičevo politiko, pa še to samo tako dolgo, dokler bo to Pašiču všeč. Zato rešitev zadnje vladine krize nima oboležja stabilnosti in se bo pokazala potreba po novi koncentracijski ali pa volivni vladi. Čim prej se bo to zgodilo, tem bolje bo, da se nevzdržni položaj ne zategne in začeta pot razčiščenja ne zabarikadira ter s tem samo zapravlja dragoceni čas. Fr. S.

Općinski izbori u Dalmaciji. U nedjelju 16. maja o. g. provedeni su izbori za općinska zastupstva u Dalmaciji. Od zadnjih općinskih izbora prošlo je 12, a ponegdje i 15 godina! Tekom rata raspuštena su mnoga općinska vijeća, a nakon rata bile su raspuštene i one rijetke općinske uprave, koje su još ostale. Za punih osam godina vladao je i u narodnoj državi komesarski režim, koji se mijenjao prema promjenama vladā. U glavnom su u dalmatinskim općinama najdulje sjedili samostalnodemokratski komesari, a kasnije radikalski i radičevski. Da je kod toga teško stradao općinski život i njim spojena autonomija, ne treba ni posebno istaknuti. Stradale su jako i općinske financije, a sistem općinskih prireza došao je negdje i do 3000%! Tako čeka općinska vijeća, izabrana 16. maja, teška i velika akcija oko saniranja općinskog stanja.

Rezultati izbora donijeli su Radičevoj stranci apsolutna većina u 28 općina od 94, koliko ih broji Dalmacija. Za samostalne radičevske liste palo je oko 38.000 glasova. Ako se tome doda broj radičevskih glasača za druge zajedničke hrvatske liste, dobivamo nešto oko 42.000 glasova, što znači, da HSS opada. Radikalna stranka doživjela je u sjevernoj Dalmaciji poraz na račun samostalnih demokrata, 11.000 glasova, što ih je tu dobila na svojim i zajedničkim listama, znači ogroman nazadak. U srednjoj i južnoj Dalmaciji dobila je oko 8000 glasova. Samostalnodemokratska stranka je utvrdila svoje pozicije na račun radikala u sjevernoj Dalmaciji i tu dobila nešto oko 3000 glasova (skoro sve u srpskim općinama). U južnoj Dalmaciji je prošla dosta slabo, jer joj je uspelo održati oko 5000 glasova. Na račun radičevaca, sam. demokrata i radikala dobile su velik broj glasova pojedine općinske skupine. Proces ide ovako: radikali idu u samostalce, dio samostalaca u davidovičevce, a velik dio radičevaca u pristaše HPS...

Hrvatska pučka stranka se znatno podigla na ovim izborima. Sama sinjska i imotska općina dale su HPS toliko glasova, koliko kod prošlih izbora za Skupštinu svi srezovi splitskog okruga. HPS je nastupila u velikom broju općina skupno

s radičevcima, koji su bili primorani da skoro u čitavom primorju i otocima sastave s drugim hrvatskim strankama zajedničke liste. Na samim svojim listama je HPS dobila preko 5000 glasova, a još mnogo više na zajedničkim listama, tako da HPS sa 120 općinskih odbornika i 12.000 glasača znači silu za buduće skupštinske izbore. Nema skoro nijedne općine u Dalmaciji, u kojoj ne bi HPS imala svoje predstavnike.

Od ostalih stranaka dosta slabo su prošli hrvatski federalisti sa nešto oko 2000 glasova. Davidovičevi demokrati su išli s drugim strankama. B. D.

Schriften zur deutschen Politik. Pri znamen katoliškem založništvu Herder & Co. v Freiburgu izdaja univerzitetni prof. G. Schreiber s sodelovanjem nekaterih priznanih nemških znanstvenikov že od leta 1922. pod zgornjim naslovom zbirko, ki nikakor ni važna le za Nemce, kakor bi sklepali po njenem imenu, temveč zasluži največjo pozornost tudi pri nas, kjer nam tako zelo manjka politične literature. Pri nas politikuje vse in povsod, povojne razmere so »spolitizirale« menda že prav sleherni panogo javnega življenja, toda za globljo politično izobrazbo ne skrbi pri nas nihče. Res je, da je naš sedanjí boj za avtonomno Slovenijo jako razširil politično obzorje našega ljudstva, toda v splošnem vladajo pri nas o politiki in političnem delu po večini še prav tako primitivni in naivni pojmi, kakor pri prejšnji generaciji. V polni meri velja to tudi za inteligenco, kajti ravno tu čuje človek na vsak korak mnenja, ki kažejo popolno nepoznanje osnovnih pojmov bistva, pomena in smotrov političnega udejevanja, čeprav čuti posledice današnjega političnega življenja bolj ali manj ostro na svoji lastni koži pač že vsak človek. Glede na to občitno pomanjkanje domače politične literature smo navezani seveda le na tujino in tu je treba v prvi vrsti opozoriti na zgorajšnjo zbirko, v kateri so izšla doslej že naslednja dela:

Schreiber G.: Deutsche Kulturpolitik und der Katholizismus,

Mansbach J.: Religionsunterricht und Kirche,

Lange - Guérard - Schulz: Die grosse Steuerreform des Jahres 1922,

Bauer - Rieder: Päpstliche Enzykliken und ihre Stellung zur Politik,

Weber W.: Jugendfürsorge im Deutschen Reich,

Steffes J. P.: Die Staatsauffassung der Moderne auf Grund der kulturphilosophischen Zeitideen;

Schmidlin: Katholische Weltmission und deutsche Kultur, in

Schilling: Christliche Gesellschaftslehre

Navedeni zvezki obsegajo po 60—160 strani ter obravnavajo posamezna vprašanja v poljudno znanstveni obliki tako, da

niso zanimivi le za Nemce, temveč prav tako tudi za vsak drug narod in vsako drugo državo, ker razglabljajo principe aktualnih političnih vprašanj, ki veljajo v polni meri tudi za nas. O nekaterih zvezkih bomo poročali še podrobneje, za danes zbirko le najtopleje priporočamo. —c.

Literatura. V zadnjem času je izšla naslednja publikacija:

Chmelař Josef: Die politische Gliederung der Tschechoslovakiei. Prag, 1926. Herausgeber Orbis. Str. 121, cena 15.— Kč. — Delce obravnava historične temelje čeških političnih strank, socialno, nacionalno in versko strukturo v republiki, posamezne politične stranke na češkoslovaškem, tabelarični pregled volitev l. 1925. in razne manjšine na češkoslovaškem. Kdor hoče zasledovati politično življenje na češkem, mu bo to strogo informativno delce jako dobro došlo.

Kulturni pregled.

Mladina. To je naslov lističa, ki ga že drugo leto izdaja neka skupina ljubljanskih akademikov. Ne poznamo jih поблиže in tudi ne vseh dosedanjih števil njih glasila, ki nam ga ne pošiljajo v zameno, vendar nas vse to ne ovira, da jih ne bi že po teh številkah, ki so nam prišle v roke, prav pristržno pozdravili, kajti videti je, da so to zdravi, vedri in samostojni mladeniči, v katerih poganja našemu narodu izobraženstvo, kateremu ne bo hlapčevstvo zasluža in renegetstvo princip, kar diči danes pretežno večino one »slovenske inteligence«, ki se smatra za »napredno«. Če pogledamo današnje našo mladino, moramo ugotoviti, da absorbira en del politikovanje v najslabšem pomenu besede (Orjuna itd.), drugi del sport itd., tretji del pa neko iskanje in razelabljanje, ki gleda s preziranjem na vsa konkretna vprašanja našega živega dnevnega življenja in njegovih potreb. Glede na to je tudi razumljivo, če je mladina po vojni tudi izgubila ono važno vlogo, ki jo je imela v vsem slovenskem javnem življenju prav od leta 1848. dalje. To nam je bilo nedvomno v škodo, kajti skoraj vsa nova gibanja in novi vidiki so prihajali in morajo prihajati iz mladine in če ni njene brezobzirne kontrole in kritike, se začne razvijati vsepovsod klikarstvo, ki tako škoduje zlasti kulturnemu življenju. Najlepše nam potrjujejo to današnje duševne razmere pri slovenskem gledališču in v slovenski literaturi, kjer se je razvila absolutistična diktatura nekkih klik, ki onemogoča vsak razvoj in napredek. Tale dijaška »Mladina« pravi: »Kakor na nočnih posodah sede v gloriiji naši zaslužni možje na svojih nekdanjih zasluhah (delu za stvar se pri nas ne pravi dolžnost, nego zasluha) in pljujejo dol z oblaka na nas, ki krivimo hrbte vsi srečni, da

jih imamo pred kom kriviti in da jih smemo...« (l. 1926., str. 120). In tem »zaslužnim možem«, pred katerimi je malikoval zadnja leta že skoraj brez izjeme ves slovenski svet, je začela trgati »Mladika« krinke z obrazov, razgalja njih škodljivi vpliv na naše kulturno življenje (n. pr. pri gledališču), obenem pa kaže tudi povsod na zdrave pozitivne vidike. Toliko za sedaj.

E.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednje publikacije:

Verne Jules: Otroka kapitana Granta. Potovanje okoli sveta. — Roman v treh delih. Poslovenil A. B. (Ljudska knjižnica, 22. zvezek.) V Ljubljani, 1926. Založila Jugoslov. knjigarna. Str. 607, cena 58.— Din (broš., 48.— Din). — J. Verne je že nekoliko zastarel, vendar ima še veliko poučno in vzgojno vrednost, privlačen pa ostane gotovo vedno. Glede na to je prevod navedenega dela nedvomno umesten in ga moremo vsem, zlasti pa kmetiškim knjižnicam le priporočati.

Erjavec Fran: Ob šestdesetletnici Blaž Potočnikove čitalnice v Št. Vidu nad Ljubljano. V Ljubljani, 1926. Izdala in založila Blaž Potočnikova čitalnica v Št. Vidu n. Lj. Str. 62, cena 10 Din. — To je menda prva slovenska čitalnica, ki je dobila in izdala svojo zgodovino. Za širšo javnost je delce zanimivo zlasti zato, ker se ne omejuje zgolj na zgodovino čitalnice, temveč riše potek in razvoj vseh kulturnih in gospodarskih organizacij v eni izmed slovenskih občin ter je živ dokaz silnih uspehov tihega, a vztrajnega in tako uspešnega desetletnega organizatoričnega dela med našim narodom. Delce dokazuje, da bi bil Št. Vid v tem pogledu lahko zgled vsem drugim našim občinam in župnijam in iz tega razloga ga tudi priporočamo našemu podeželskemu izobraženstvu.

Bevk France: Bedak Pavlek. Trst, 1925. Izdala in založila Naša založba. Str. 93, cena 18 Din. — Osem otroških igrice, ki jih naša mladinska literatura tako pogreša, dobrih seveda. Priloženi sta tudi dve Vodopivčevi kompoziciji zanje.

Socialni pregled.

Ob »Socialnem katekizmu«. (Konec.)

— Še najbolj upravičeno je G. pogrešil v SK posebne točke o politični organizaciji delovnih stanov. Seveda je vse, kar navajam o delu za socialno pomoč, zlasti o socialni zakonodaji (pod št. 214) in socialnem zavarovanju (št. 216 sl.), politično delo, vendar priznam, da bi bil moral tudi potrebo politične organizacije same radi nje velike važnosti prav posebej naglasiti. Drugo vprašanje je seveda, ali tudi potrebo posebne delavske politične organizacije: organizacijo delavskih političnih društev vsekako, toda

ali tudi potrebo centralne politične organizacije? To vprašanje moram prepustiti političnemu vodstvu katoliškega slovenskega ljudstva. Zdi se mi pa, da bi bilo najmanj, kar bi se moralo zahtevati, če bi se delavska politična organizacija posebej izvedla, da bi bila s politično organizacijo kmetov, obrtnikov itd. v federativni zvezi s skupnim vodstvom, ki bi izravnalo pojavljajoča se nesoglasja, sicer bi razredni boj uničil vse delo krščanskega socializma. Zdi se mi pa tudi, da v naši deželi ni še zadostne podlage za posebno krščansko delavsko politično stranko, tem manj, ker bi ob dejanskih razmerah najbrž politična moč krščanskega slovenskega ljudstva s cepitvijo sil le oslabela. Dodati bi bilo torej SKU: Št. 215 a: Kdo naj predvsem vrši to delo za socialno zakonodajo? Poslanci, izbrani od krščanskega ljudstva. 215 b: Kaj je zato potrebno? Potrebna je močna politična organizacija krščanskega ljudstva (najbolje skupna, če pa ločena po stanovih, vsekako združena v višji skupni zvezi). 215 c: Kaj zlasti pospešuje takšno organizacijo? Tisk (politični listi za krščansko ljudstvo ali za posamezne delovne stanove).

Mislím, da sem s tem zadostil vsem upravičenim zahtevam in da nikakor ni treba, da bi se radi mene drevo krščanskega socializma sušilo. Reči pa, ki o njih ni mogoče reči, ali so dovoljene ali ne, ne spadajo v socialni katekizem. Toda ali nisem tudi sam dal neke trditve v katekizem, o kateri je dvomno, ali je upravičena ali ne, namreč trditve, da je »bistvo kapitalizma pravzaprav odušstvo«.

3. Priznati moram, da sem se dolgo boril sam s seboj, ali bi zapisal to besedo. Zapisati sem hotel najprej besedo »mamonizem«, a ne glede na to, da je tujka, se mi je zdelo, da ne pove tega, kar bi morala. Nazadnje sem zapisal besedo »odrušstvo«, a dostavil takoj, da hočem označiti s to besedo le sistem, ne pa osebe, ki gospodarijo pod gospostvom tega sistema (če niso morda posebej osebno s kakimi odušskimi praktiki prizadeti). G. pravi: »Saj je, kolikor gre za socialni kapitalizem, lahko popolnoma res«. Za kakšen kapitalizem pa naj bi šlo v socialnem katekizmu? Saj sem ga vendar zadostno označil. To je socialno-gospodarski sistem, ki se v njem udeležuje pohlep, novo poganstvo in liberalizem in ki mu je najvišji in edini zakon profit; socialno-gospodarski sistem, ki je »naložil nepregledni množici proletarcev zares sužni jarem« (Rerum novarum) in kakor lahko dostavimo, ne le delovnim stanovom, temveč celim narodom in državam; socialno-gospodarski sistem, ki povzroča »neomejeno kopičenje bogastev potom obrestovanja« (Gosar). Zakaj sem ga označil z besedo odušstvo? Odločilni razlog je bil ta, ker je kljub različnim nazorom o produktivnosti kapitala, kakor sem pokazal v »Uvodu v krščansko sociologijo« (str. 57—80, prim.

zlasti 80), končna sodba krščanskih sociologov vendarle ta, da pod kapitalističnim gospodarskim sistemom kapitalisti skoraj ne morejo drugače bogateti kakor »z neplačanim ali vsaj nezadostno plačanim tujim delom«. To je pa definitivno oduševstvo. Ker torej vprav največji kapitalisti najbolj bogate, mora tičati v tem sistemu res oduševstvo. Drugi razlog, ki sem ga pa le bolj indirektno (največ v opombah) izrazil, je pa čedalje bolj se utrjujoče moje naziranje (ki je naziranje velikih krščanskih sociologov, prim. Uvod 79²¹), da je življenjski kapitalizma res obrestovanje kot takšno, in to je po krščanskem pojmovanju oduševstvo. Ako pravi G., da je novi cerkveni kodeks staro pojmovanje o oduševstvu zavrnil, se zelo moti. Kodeks (kan. 1543) čisto določno obnavlja staro cerkveno prepoved, da »iz pódode kot take ni dovoljeno dobivati nobenega dobička«, dovoljuje pa ob pódodi posebne dogovore o dobičku, ki pa ne sme biti čezmeren. Toda to le mimogrede. G. sam trdi, da je v razvitem denarnem gospodarstvu tudi »obrestovanje sámo dovoljeno«, češ obresti niso navadno v bistvu nič drugega kakor »kvocient varčevanja« in zvišati obrestno mero se pravi le prisiliti ljudi, da bolj varčujejo. Z zgolj gospodarskega vidika je morda to resnično, toda SK je pisal s socialnega vidika in se zato ob tem pojmovanju obresti mora vprašati: kdo tako varčuje in za koga? Kdo varčuje? Delavci, ki morajo sebi in svojim družinam pritržati od ust vsaj velik del tistega »kvocienta«. In za koga? Za neko banko, morda navsezadnje za svetovnega bankirja, da se letnemu kopiči vedno večje bogastvo. Kakšno ime zasluži siljenje k takšnemu varčevanju? Jaz sem ga iskal, a nisem našel primernejšega, kakor je »odruševstvo«. Seveda bo v vsakem gospodarskem redu, tudi v korporativnem, treba varčevanja, toda, če bi bili delavci lastniki ali solastniki in če ne bi bilo treba plačevati podjetnikom profita in bankam obresti, bi varčevali zase in za skupnost, ne pa za kapitaliste.

Sicer naj pa navedem k temu Gosarjevemu naziranju o obrestovanju za primero in pomislek to-le: a) G. mi je tako zelo zametil, da nisem posebej naglasil pravice delavcev do deleža dobička pri podjetju. Torej G. odločno uči, da imajo delavci to pravico. Če pa imajo delavci pravico do takšnega deleža, je pritrževanje zaslužka, ako se jim ta delež ne daje. A kapitalistični gospodarski sistem tako pravico načelno zanika in takšnega deleža tudi dejansko na splošno ne daje. Ali ni torej tudi po Gosarjevem nauku ta sistem načelno in dejansko na splošno oduševski socialno-gospodarski sistem? b) G. uči, da je poleg visokih obresti silno zlo modernega kapitalizma zlasti »neomejeno kopičenje bogastev potom obrestovanja«. Če se pa radi obrestovanja bogastvo na eni strani neomejeno kopiči, je mogoče to po Gosarjevem nauku zopet le po ode-

ruštvu, zakaj kakor so nam v debati o pravni dopustnosti bogastva G. in tovariši dokazovali, si radi omejenosti stvarnih dobrin ne morejo nekateri lastiti preveč, ne da bi drugim ostajalo premalo. Socialno-gospodarski sistem s splošnim obrestovanjem je torej imanentno oduševske narave. c) Prav v tem času, ko je pobijal G. moj nazor, je pisalo njegovo glasilo »Pravica« (1926, št. 10) v članku proti kapitalizmu z debelimi črkami: »Toda vse to (namreč razno opravičevanje) ne more ubraniti kapitalizma od katastrofe, božje sodbe, ki bo prišla, ako ne vzpostavimo v sebi zopet prejšnjega pravn. čuta in se ne vrnemo k nauku srednjeveške cerkve, po katerem izhajajo dobrine le iz človekovega dela in je vsak brez predhodnega dela pridobljeni dobiček oduševstvo in tatvina. Da cerkev radi naše brezsrčnosti krvavečega srca danes ne prepoveduje več jemanja obresti, to še ni noben dokaz proti pravilnosti naziranja Aristotelovega in Tomaža Akvinskega, ampak le slabo znamenje našega odpada od pravega krščanstva.«

Jaz takih besed nisem napisal. Jaz sem obsodil sistem, gospodarski sistem res, a le gospodarski sistem, ki je ves naraven na profit in ves osnovan na splošnem obrestovanju, a sem priznal, da smo dejansko vsi pod gospostvom tega sistema in da ni kriva brezsrčnost posameznikov, če zahtevajo »obresti«, zakaj te »obresti« so le nekakšen davek, ki bi brez njega vse narodno gospodarstvo propadlo. Propadlo prej nego so ustvarjeni pogoji za drugačen gospodarski red. V tem gospodarstvu tiči notranje zlo, oduševska narava in prav, a mi moramo to zlo tolerirati in prenašati posledice, dokler se s korenitimi socialno-gospodarskimi reformami ne posreči najprej preprečiti najhujših izrastkov zla, končno pa morda zlo samo izkoreniniti in iztrebiti. Zato je tudi vprašanje, kaj mislim o najemni čisto drugotnega pomena (bila bi lahko odškodnina, je bila nekaj »census«, davek, je danes tudi sama zapletena v kapitalistični sistem) in ali je tudi zadružništvo »odruševsko«. Zadružništvo je po svoji osnovni ideji in tendenci osnovano naravnost proti oduševstvu, je pa naravno dejansko tudi samo še deloma pod gospostvom kapitalizma, a bo — to je moje prepričanje — prav ono počasi postalo temelj za nov gospodarski red.

G. pravi še na koncu, da bi moral socialni katekizem izzveneti v pozitivne in izvedljive zahteve in ne utopizem. Jaz mislim, da sem navedel celo vrsto takih zahtev, ki so upravičene, pozitivne in izvedljive in bodo segle, če se izvrše, globoko v življenje. Še le ob koncu sem moral vprašati: ali bo po teh socialnih in gospodarskih reformah kapitalizem popolnoma prenehal? in sem moral glede na tisti dvojni nazor o kapitalizmu odgovoriti: »Če pomeni kapitalizem nasilje kapitala nad delavstvom, bo prenehal z nasiljem samim; če pa pomeni

obrestovanje sploh, bo gotovo tudi zelo oslabil, ker se bo obrestna mera v urejenih razmerah zelo znižala.« To vse je torej čisto realistično. Še le na to sem za logični zavrtetek vprašal: ali je kaj upanja, da bi obrestovanje kdaj sploh prenehalo? in odgovoril sem, da je veliki krščanski sociolog Vogelsang veroval tudi v to zlato dobo. Jaz sam nisem nič dejal, temveč samo pripomnil, da bi se v takšni dobi seveda naravno in samoposebi uresničilo nočelo; kdor ne dela, naj tudi ne je. Kje je tu kaj neresnega utopizma?

»Toda, bo dejal kdo, če je kapitalizem že radi obrestovanja odušični, kakor pravi vsaj eno mnenje, in če obrestovanje ne bo nikdar prenehalo, tedaj tudi odušična ne bo nikdar konec.« Tedaj bomo morali pač reči, da je naša usoda na zemlji takšna, da nekateri morajo delati za druge, ker drugače napredno gospodarstvo ni mogoče. Jaz sam zase pa — tu lahko izpovem tudi to, česar v katekizmu nalašč nisem hotel — verujem s Vogelsangom, da bo človeštvo po vseh zablodah in prevarah ali po svoji pameti ali po krvavi socialni revoluciji končno vendarle spoznalo, da je naravna funkcija denarja menjavanje, ne pa kotiti obresti. In sodim tudi, da bo vprav zadružništvo in korporativno gospodarstvo ustvarilo takšen socialno-gospodarski red, kjer bo to praktično izvedljivo in ne več — utopizem!

A. Ušeničnik.

Revije: *Der Kampf*. Glavna znanstvena revija avstrijske socialne demokracije ima v lanskem letniku (XVIII.) naslednje, tudi za nas zanimive razprave: Akcijski program ruske soc. dem. delavske stranke, Politična moč in politična čistost (Austerlitz), Kongres v Marseilleju (Bauer), K strankinemu kongresu (Bauer), Od Erfurta do Heidelberga (Braunthal), Kautsky o ruskem boljševizmu (Dan), Demokracija in razorožitev (Deutsch), K vprašanju duševnega življenja v naši stranki (Brügel, Febler in Zach), Umetnost in demokracija (Hieber), Tendence industrializacije v kmetijstvu (Hirsch), Produktijsko-tehnična razmotrivanja o načrtu agrarnega programa (Hirsch), Internacionala in sovjetska Rusija (Kautsky), Proletariat v sovjetski Rusiji (Kautsky), Boj za gozd in pašnik (Neubauer), Imperializem obrobni držav (Pistiner), Danski agrarni problemi (Rasmussen), Princip v praksi (Renner), Industrijski proletarec in kmetiški delavec (Schärf) ter Demokracija in uprava (Trebtsch). Razen člankov objavlja revija še kritične referate o važnejših novih knjigah, nima pa že od nekaj nobenega ostalega pregleda, kar je gotovo velik nedostatek revije.

E.

Literatura. Izšle so naslednje publikacije: *Société des Nations Conférence Internationale du Travail Septième Session Générale* 1925, 4°, 509 strani, izdal mednarodni urad dela. Pred nami leži obširna knjiga,

uradno poročilo mednarodnega urada dela, ki poroča o svojem delu v letu 1924. V prvem poglavju obširno razpravlja o splošni delavnosti organizacije, njenem celotnem ustroju in odnošajih do društva narodov, o mednarodni delovni zakonodaji s tozadevnimi rezultati, o publikacijah, o odnošajih med različnimi delovnimi organizacijami in o raznih posredovanjih. Dalje se bavi prvi del z rezultati o raznih delavskih vprašanjih (delovni čas, tedenski počitek, brezposelnost, plače, izseljeništvu, higijena, zavarovanje, o zaščiti mladine, suženjstvu itd.). Drugi del pa prinaša kratek pregled poročil prvih treh konferenc. Na koncu je seznam vse literature, ki se tiče mednarodne organizacije dela. Častno mesto zavzema v literaturi zlasti Čekoslovaška, Nemčija, Francija, Japonska in Švedska. Knjiga, ki je pisana v angleščini in francoščini, zasluži vso našo pozornost, saj se v nji zrcali delo, ki je res ogromno.

Dr. Maurice Guerreau: L'Organisation Permanente du Travail, Paris, 1925, 4°, 628 strani. Dočim je zgoraj omenjena knjiga bolj uradno poročilo, je ta urejena nekoliko bolj sistematično. V začetku posega pisatelj v zgodovino delavskega vprašanja do 18. stoletja nazaj in konča z ustanovitvijo mednarodne organizacije dela. Nato razpravlja obširno o razmerju napram društvu narodov, o kompetenci organizacije, o njenem pravnem temelju; dalje o konferencah, ter o mednarodnem uradu in ustroju teh dveh, o jurisdikciji v spornih zadevah in o potrebnih sankcijah. Končno se bavi knjiga s podrobnim delom te mednarodne organizacije. Knjiga nam odpira pogled na široko polje dela. Kdaj bomo dobili Slovenci kaj podobnega.

Mazzini G.: Dolžnosti človeka. Prevedel dr. Al. Gradnik. 1925. Založila Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Str. 90, cena 24 Din. — O tej važni knjigi bomo poročali v eni prihodnjih številki obširneje.

Generacija pred stvaranjem. Almanah jedne grupe. Beograd, 1925. Izdanje Grupe za socialnu i kulturnu akciju. Str. 150. — Ta zanimiva publikacija razpravlja o vprašanju svojine (M. Konstantinović), o organizaciji demokracije (D. Jovanović), o kmetiškem gibanju v Evropi (L. Novak), o kulturni kooperaciji (L. Smodlaka), o ameriški šoli energije (I. Petrović), o diktaturi strankarstva (M. Mirković), o novih generacijah in njih pokretih (O. Keršovani) ter o unitarizmu in federalizmu (M. Arsić). Knjiga nam dokazuje, da je tudi med Srbi del izobraženstva, ki uvideva, da drvimo danes pri nas v propad vsi, zaradi česar je treba najti za vse naše družabno življenje novih smernic. V političnem pogledu se izreka knjiga za nekako srednjo črto med unitarizmom in federalizmom.

Kralj Janko: Boji majhnega naroda. (Rdeče knjige kmetsko-delavske zveze, I.)

Gorica, 1925. Str. 35. — O tej velezanimivi publikaciji, ki jo je italijanska vlada zaplenila, izpregovorimo ob prvi priliki obširneje.

Gospodarski pregled.

Ali bo prinesel novi zakon o neposrednih davkih Sloveniji kaj koristi? Sedanji projekt, ki ga je vlada predložila parlamentu, je že četrti. Hitrost, s katero ga hoče vlada uveljaviti, ne pomeni nič dobrega. Vsekakor moramo ugotoviti, da projekt v sedanji obliki ne bo prinesel Sloveniji olajšav, pač pa gotovo poslabšanje. Kaj pomeni edinstvena zakonodaja pri nas? Naše prilike v Sloveniji so čisto druge kakor v ostalih pokrajinah. Z našim davčnim uradništvom se bo novi zakon izvajal najrigo-roznejše, dočim bo na jugu šlo lažje. Saj je znano, kar je povedal leta 1924. finančni minister dr. Spaho, da plača vsa Srbija toliko davka na poslovni promet kolikor bi ga moral plačati Belgrad. Statistično je dokazano, da so pred vojno v Belgradu plačali državni uradniki več davkov kakor vsa trgovina, obrt in industrija. Dejstvo je, da se bo novi zakon izvajal različno, kar pomeni zopet relativno večjo obremenitev Slovenije. Naši davki zajamejo po cenitvah strokovnjakov 70% fiktivnih dohodkov, dočim zajamejo drugje samo 30 do 40% ob podobnih ali istih zakonih. Zato je razumljivo, če gledajo gospodarski, pa tudi drugi krogi s skepto na novi zakon. Davčna uprava v Sloveniji ga bo izrabila kolikor mogoče v škodo davkoplačevalcev, dočim se to drugod ne bo godilo. Zato pravijo gospodarski krogi, da bo imel novi zakon blagodejen vpliv na Slovenijo le tedaj, če ves uradniški aparat gre v Srbijo, srbski pa k nam. Potem so prepričani, da se bo kmalu po vsej Srbiji vzdignil glas proti visokim davkom, mi v Sloveniji bomo pa to poslušali, kakor nas sedaj poslušajo Srbi. In vendar bo za vso državo enak zakon.

Zlasti se obrača javno mnenje v Sloveniji proti dohodnini. Gospodarske korporacije predlagajo, da se dohodnina ukine. Opozoriti pa je predvsem, da bo dohodnina občutno ovirala agrikulturo, kar je razumljivo. Kmet ne bo hotel intenzivneje obdelovati polja za davkarijo. Ob tej priliki omenjamo, da je v sosednji Avstriji ravno sedaj nastal med poljedelskimi krogi velik odpor proti dohodnini.

Na stavljeno vprašanje v naslovu moramo vsekakor odgovoriti z »ne«, dokler

bodo obstojale take razlike med posameznimi pokrajinami, zlasti, kar se tiče upravnega aparata. Novi zakon o neposrednih davkih bo prinesel nov dokaz, kako potrebna nam je avtonomija! D. P.

Hranilne vloge v Sloveniji. Naraščanje hranilnih vlog ni znak dobro prosperujočega gospodarstva, kakor splošno mislijo zlasti tisti, ki trdijo, da je Slovenija bogata. Izjave uglednih gospodarskih strokovnjakov inozemstva povedo, da je to naraščanje le posledica dotoka kapitala, ki je postal prost zaradi nezaposlenosti v gospodarstvu. Ta pojav naraščanja hranilnih vlog so opazili tudi v drugih državah v časih najhujših gospodarskih kriz.

Kako se je gibalo stanje vlog od l. 1923. dalje, kažejo sledeči podatki:

31. decembra 1923	230,529.365 Din
31. marca 1924	247,064.009 "
30. junija 1924	263,108.924 "
30. septembra 1924	281,529.665 "
31. decembra 1924	311,503.116 "
31. marca 1925	327,947.302 "
30. junija 1925	354,660.850 "
30. septembra 1925	383,743.063 "
31. decembra 1925	432,739.579 "
31. marca 1926	464,943.762 "

Po današnjem stanju sodeč lahko rečemo, da so vloge v regulativnih hranilnicah dosegle približno predvojno višino, ki je znašala 47,200.000 zlatih kron, gospodarsko stanje prebivalstva je pa seveda daleč, daleč za predvojnimi. D. P.

Literatura. Izšla je naslednja publikacija:

Hermann Levy: Der Weltmarkt 1913 und Leute. Med vsemi najnovejšimi pojavi v nemški narodnogospodarski literaturi je gotovo najzanimivejša naslovna knjiga, katero je spisal znani profesor na tehniko v Berlinu. Knjiga natančno opisuje izpremembe na svetovnem trgu pred vojno in sedaj. Sedanja svetovnogospodarska kriza je kronična in volumen svetovne trgovine je sedaj manjši kakor pred vojno, kar je ravno posledica desorganizacije svetovnega trga in gospodarstva v vojnem času. Pa tudi tendenca k samostojnosti posameznih gospodarskih območij posebno izven Evrope je mnogo prispevala k sedanji krizi svetovnega gospodarstva. Zato se kaže sedaj povsod stremljenje po mednarodni ureditvi vseh teh problemov. Tako je n. pr. Dawesov načrt že uredil par vprašanj, in projektirana svetovna gospodarska konferenca naj bi zopet uredila razmere na svetovnem trgu.

P.

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana
Dunajska cesta št. 35.

Leta 1688 ustanov. **ZVONARNA** Karlovška cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vpeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesejnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Ugodni pogoji. Zahteva te cenik.

Ustanovljeno 1852.

TEOD. KORN, Ljubljana

Poljanska cesta št. 8

(prej Henrik Korn).

Krovec, stavbni, galanterijski in okrasni klepar. --- Instalacija vodovodov. --- Naprava strelododov. --- Kopaliske in klosetne naprave. --- Izdelovanje posod iz pločevine za firnež, barvo, lak in med vsake velikosti, kakor tudi posod (škatile) za konzerve.

Vsem,

ki hočejo dobro kavo piti,
priporočamo izvrstno našo
pravo domačo Kolinsko
cikorijo.

Karol Polak

delniška družba.

Tovarna usnja, čevljev in
galanterijskih izdelkov.

Prodaja en gros in en detail v
posebnem lokalu v tovarni.

Domenik Battelino

Tovarna umelnih kamnov

Ljubljana, Slomškova 19

Izdeluje stopnice, teraco tlak, cevi,
cementne plošče, nagrobne oklepe
in spomenike, stensko oblogo, razne
bane ter splošno vsa v
to stroko spadajoča dela

Seliškar Ivan

: strokovni urar za popravilo :
stolpnih (turnskih) cerkvenih ur.

Montiranje in dostavljanje tudi
novih.

Ljubljana, Tržaška c. 8

Zadružno podjetje!

Nova založba

F. Z. Z. O. Z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu
(v nunskem posloplju pri Zvezdi)

ima naprodaj vse pisarniške potreb-
ščine za dom in šolo ter vsakovrstne
knjige v bogatem izboru.

